

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Кузьмінець Н. П.,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії та культури України
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Стадник О. О.,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії та культури України
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна

ІВАН МАРЧУК: ЛЕГЕНДАРНА ПОСТАТЬ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

Однією з актуальних проблем сучасності є осмислення соціокультурного простору, провідної ролі культури у формуванні людини і цілісної картини світу. Становлення сучасного соціокультурного простору – це необхідність і можливість переоцінки цінностей, яка вимагає змін у сфері культури. В сучасному українському суспільстві культура починає розглядатися як один з найважливіших здобутків нації. Чільне місце тут займає мистецтво, яке продукує нове соціокультурне середовище, відображає ціннісно-духовні орієнтири суспільства, здійснює потужний вплив на людську свідомість. Через мистецтво людина залучається до загального соціокультурного простору власного народу та людської цивілізації в цілому, стає його невід’ємною частиною.

В сучасних умовах відбувається бурхливий розвиток різних жанрів мистецтва, їх стилістики та способів вираження. Творчість багатьох українських митців наразі отримує загальносвітове визнання. Насамперед це стосується живопису, видатних художників, картини яких утверджують місце України у європейському та світовому культурному просторі. Однією з непересічних постатей української національної культури є Іван Марчук, народний художник України, один із ста геніїв сучасності.

Іван Степанович Марчук народився 12 травня 1936 року в с. Москалівка Лановецького району Тернопільської області в багатодітній сім'ї, де крім нього було ще троє дітей. Батько його займався ткацтвом і був відомим майстром в регіоні. Іван навчався в семирічній школі, крім малювання захоплювався біологією, любив працювати з мікроскопом. Талант майбутнього художника помітили вчителі. У школі він робив ілюстрації до різних предметів, а малюнок «Мені тринадцятий минало» з портретом Т. Шевченка отримав першу премію на районному конкурсі учнівських робіт. Після закінчення школи юнак навчався у Львівському училищі декоративно-прикладного мистецтва, згодом закінчив факультет кераміки Львівського інституту декоративного і прикладного мистецтва. Потім майбутній митець займався керамікою, графікою, згодом повністю перейшов до живопису. У 1965 році Іван Марчук переїхав до Києва [2, с. 45].

На становлення Марчука як художника вплинуло знайомство з письменником Дмитром Павличком, який допоміг в організації його першої виставки картин, експонованій в приміщенні Спілки письменників. Протягом 1965-1968 років художник працював у Київському науковому інституті надтвердих матеріалів. Як зазначав сам митець, «тут відбулося його друге народження» [5, с. 8]. Фізики склали передовий загін

радянської інтелігенції, яка вмiла мислити неординарно і не вписувалася в усталені рамки «загальноприйнятого соцреалізму». Тому малюнки молодого художника, зроблені не на замовлення влади, а виконані на стандартних листках мали серед них великий успіх. Після знайомства із Віталієм Шелестом, сином очільника компартії України, Марчук отримав протекцію і негласний дозвіл малювати «свої» картини.

Успішним та знаменитим в епоху «соцреалізму» можна було стати, малюючи портрети і пейзажі, до нового європейського мистецтва владні структури ставилися з упередженістю, а поняття «імпресіонізм» було взагалі забороненим. Однак художник не став простим ремісником. Швидко виконуючи різні виробничі замовлення, пишучи оголошення, афіші, оформляючи приміщення мозаїками та панно, Марчук творив зовсім інші картини. Навіть до державного замовлення оформлення приміщення інституту теоретичної фізики, яким керував В. Шелест, митець підійшов творчо. Керамічне панно «Ярослав Мудрий», розміщене у центрі 100-метрової мозаїки «Шлях до зірок», Іван оформив у власній техніці – склав з маленьких керамічних плиток [7, с. 12].

Однак, з 1972 р., після звільнення П. Шелеста, який мав відверті проукраїнські погляди з посади, змінилося і ставлення влади до художника. Він став неугодним радянському режиму та переслідувався навіть через те, що був родом зі Львова і розмовляв виключно українською мовою. У картинах художника влада запідозрила закодовану інформацію спрямовану проти системи. У цей час Марчук співпрацює з головним редактором журналу «Всесвіт», В. Коротичем, оформляючи ілюстрації та обкладинки. Призначення Коротича редактором «Огонька» і його переїзд до Москви сприяв подальшій можливості митцю працювати. Його перші персональні виставки відбулися у столиці СРСР, це дало змогу в подальшому відкривати їх також у Києві та інших

українських містах – Львові, Івано-Франківську, Рівному та рідному Тернополі.

Попри тиск з боку системи Марчук відстоював власні переконання та право на свободу творчості. І хоча в 1988 році його було прийнято до Спілки художників України, завжди відчувався ідеологічний тиск та підозри з боку влади. Сам художник говорив: «Завжди любив іти назустріч вітру. Так, щоб позаду шлеф із волосся» [1, с. 9].

Уміло володіючи усіма жанрами і школами живопису, він знайшов власний шлях у мистецтві і став винахідником самобутньої живописної техніки. Її назву він придумав сам. «Пльонтанізм» – це слово походить від галицького «пльонтати» (переплітати) і означає переплетення довгих тонких мазків, що створює ефект об'ємного зображення. Вона дуже складна, трудомістка та філігранна і практично не підлягає повторенню, тим більше, що художник пише без ескізів [6, с. 136]. До його ранніх творів відносять «Тіні на снігу», «Весняний ранок» (1972 рік), «Мереживо зимового лісу» (1975 рік). Марчук зазначав: «Мене цікавить вічне. Земля й те, що на ній росте. Що ніколи не зникає. Маю особливу любов до снігу. Чистота, білість, святе...» [9, с. 2].

Марчук, як і багато митців радянського періоду, своїми роботами випереджав час. Тому його роботи не розуміли, не цінили і не визнавали.

У 1989 році він виїздить за кордон – спочатку до Австралії, потім до Канади і США. Американський період, як зазначав сам художник, був найбільш плідним у його творчості. Саме там були створені такі його полотна як «Пробудження», «Голос сопілки» та «Чорнобильська мадонна». Доробок художника об'єднаний у 13 творчих циклів і, незважаючи на невизнання на Батьківщині, Марчук оспівував саме її, тому що обожнює цю землю. Так, цикл «Голос моєї душі», говорить про повернення додому, «Шевчен-

кіана» – про нележку долю України, «Пересторога» – про Чорнобильську трагедію, «Апокаліпсис» – про тисячоліття прийняття християнства [8, с. 1].

У 2001 році митець повернувся в Україну. У 2002 році йому було присвоєно звання Народного художника України. Він став Лауреатом премії імені Т. Шевченка. За своє життя майстер створив близько 5 тис. картин, провів понад 150 персональних та 50 колективних виставок і здобув світове визнання. У 2006 році його було прийнято до «Золотої гільдії» Міжнародної академії сучасного мистецтва у Римі, а в 2007 зараховано до Британського рейтингу «Сто геніїв сучасності». Марчук плідно працює і до сьогодні. У 2018 році з пензля майстра вийшли картини «Таке лагідне сонце», «Дніпровські далі», «Тихо навкруги», у 2019 році – «І заснула під снігом земля». В рамках проекту «Секрети геніальності. Сто невідомих творів Івана Марчука», заснованого 18 жовтня 2019 року, у січні 2020 року у Києві відбувалася виставка, де були представлені хрестоматійні полотна художника, що стали візитівкою України.

Іван Марчук – це філософ у живописі, який у своїх полотнах розгадує химеру ліній життя. Навіть у пейзажах він не є реалістичним до життя і значне місце відводить ілюзії. Добре знаючи історію мистецтва, художник завжди намагається долучитися до сучасних тенденцій. Із українських художників сьогодення він особливо цінує творчість О. Денисенка, Л. Медведя, В. Хомочки. Це ті митці, хто знайшов свій стиль у мистецтві.

Найбільш важливим у творчості художника Марчук вважає гармонію та естетику, а найбільшим визнанням своєї роботи – оцінку глядача. Марчук не продає свої картини, лише дарує їх. Найбільше його робіт знаходиться у приватній колекції Дмитра Павличка та його дочки Соломії [3, с. 4].

Іван Марчук є людиною багатовимірною. Крім живопису, він намагається бути соціально активним. Так, він цікавиться політичним життям держави, дає інтерв'ю. Мандруючи по всьому світу, Марчук репрезентує мистецьку Україну. Творчість Івана Марчука надихає українців любити свою землю. Як зазначає відомий сучасний політик М. Томенко, «Іван Марчук належить до тієї славетної когорти українців, які ще за свого життя стали пророками нації» [4, с. 2].

Література:

1. Герасимюк М. Іван Марчук як особистість та художник. *Кур'єр Кривбасу*. 2010. № 10. С. 9-10.
2. Іван Марчук. Життя і творчість. К. : Мистецтво, 1996. 176 с.
3. Клейментова О. Люблю бути вільним. *Віче*. 2005. № 5.
4. Садовська Г. Іван Марчук: «Люди йдуть на виставку як на прощу». *Вільне життя*. 12 грудня 2019.
5. Собуцька В. Іван Марчук: «Я беру Всесвіт у рамки, а він виривається з них». *Свобода*. 2009. 4 верес.
6. Тирик М.І. Художник Іван Марчук та його внесок у розвиток українського малярства. *Студентський вісник національного університету водного господарства та природокористування*. Рівне, 2015. Випуск 3(5). С. 136-138.
7. Унігурян Т. У творчій робітні Івана Марчука. *Слово Прогресу*. 2001. Ч. 4.
8. Чечель Л. Голос душі генія. *Культура і життя*. 2007. № 48.
9. Чирва А. У його картинах образ сучасного світу. *Урядовий кур'єр*. 2007. № 30.